

дити, нарешті, гасло, яке поки що залишається декларативним про те, що не людина існує для держави, а держава для людини.

Список використаної літератури:

1. Ясаи Э. Государство / пер. с англ. Г. Покатовича ; под ред. Ю. Кузнецова. М. : ИРИСЭН, 2008. 410 с. (Серия «Политическая наука»).
2. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : колективна монографія / за ред. Ю.М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. 492 с.
3. Переломов Л. С. Конфуцианство и легизм в политической истории Китая. М. : Наука, 1981. 333 с.
4. Платон. Государство. Собрание сочинений : в 4 т. М. : Мысль, 1994. Т. 3. С. 79–420. (Философское наследие ; т. 117).
5. Мамут Л. С. Образ государства как алгоритм политического поведения. *Общественные науки и современность*. 1998. № 6. С. 85–97.
6. Оборотов Ю. Образы государств в глобализующемся мире. *Закон и жизнь*. 2004. № 8. С. 4–8.
7. Алмонд Г. Гражданская культура. Политические установки и демократии пяти наций. В кн.: *Антология мировой политической мысли* : в 5 т. М. : Мысль, 1997. Т. 2 : Зарубежная политическая мысль XX в. С. 592–610.
8. Захаров А. В. Народные образы власти. *Полис*. 1998. № 1. С. 23–35.

Ключові слова: антропологічний підхід, юридична антропологія, державна влада, моральність держави, міфологізація держави.

Ключевые слова: антропологический подход, юридическая антропология, государственная власть, нравственность государства, мифологизация государства.

Key words: anthropological approach, legal anthropology, state power, state morality, mythologization of the state.

ЮДІН ЗОРЕСЛАВ МИХАЙЛОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загальнотеоретичної юриспруденції,
кандидат юридичних наук, доцент

КОНТРАКТИВІСТСЬКА НАПРАВЛЕНІСТЬ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Актуальним для сучасної юриспруденції залишається питання формування загальної теорії договору, незважаючи на те, що воно так чи інакше фігурує в наукових публікаціях упродовж останніх десятиліть. І це не дивно. Теоретичний статус договору явно не відповідає його значущості у правовому житті. Усе більш гострими стають питання зв'язку договірної сфери (так званого субправа) з традиційною сферою правової нормативності, характеру впливу договорів на мотивацію й поведінку суб'єктів права, зв'язку договорів із проблемами компромісу й координації у правовій сфері, меж функціональності договорів у

правових системах сучасності, ролі договорів у досягненні економічної рівноваги та багатьох іншого.

Усе це накладається на загальнотеоретичний методологічний тренд плюралізації юридичного знання, винесення його за межі традиційних монологічних схем осмислення правової реальності. Набувають усе більшої популярності теорії, які не обмежують себе вузькими рамками юридичної логіки. Насамперед, це демонструє неспроможність обмеження досліджень договору винятково методами догматичної юриспруденції. Незважаючи на те, що у своєму бутті договір найчастіше проявляється саме на рівні правової догматики, зводить методологію його розуміння та пояснення винятково до догматичного методу нерационально, оскільки він не дає змоги показати загальну картину договірної проблематики.

Сучасні уявлення про методологію юриспруденції почали більшою мірою тяжіти до таких сфер знання, які складно розглядати як наукові, наприклад, феноменологія, герменевтика, антропологія тощо. Як зазначає Ю. М. Оборотов, «відбулися зміни у самому розумінні змісту методології юриспруденції до поєднання у ньому інструментального і функціонального призначення методології» [1, с. 38]. Орієнтація сучасною юридичною методологією на нові горизонти в досягненні права є закономірною та певною мірою вимушеною, оскільки вона є свого роду компромісом між прагненням до збереження «чистоти» юриспруденції та необхідністю пошуку нових ракурсів розгляду класичних проблем. Поява усе нових підходів до розуміння правової реальності, веде до ускладнення методології спеціальних досліджень, націлених на пояснення окремих аспектів правової реальності.

Поступове розширення меж методології, її вихід на проблеми більш широкого соціального характеру є важливим фактором у становленні правового контрактивізму – загальної теорії договору, що відповідає сучасним викликам, з якими стикається договірна сфера і договірне право. По-перше, вітчизняна, та й загалом пострадянська юриспруденція у певному сенсі погрузили в догматичних схемах осмислення договору, оперуючи їхніми теоретичними конструкціями, у той час як договірна практика йде своїм шляхом. Усе більш нагальною стає проблема деконструкції поняття договору, повернення до самого явища договору, з одночасним подоланням дедуктивних структур, які сьогодні є не на часі (наприклад, жорсткий поділ договорів на нормативні та індивідуальні, або віднесення їх до механізму правового регулювання). По-друге, відбувається розширення й ускладнення сфери договірних відносин, що має прояви на всіх рівнях правової реальності – від локального до глобального. Договори усе більшою мірою витісняють монологічний формат правового регулювання, асоційований насамперед із правовим регулюванням, що походить від держави як монополіста у сфері правотворчості. Такі тенденції сучасного правового розвитку вимагають теоретичного вираження в рамках однієї цілісної правової теорії, яку можна назвати правовим контрактивізмом.

Правовий контрактивізм – це загальне вчення про договір, в якому інтегруються догматичні й феноменологічні аспекти сучасної договірної сфери, і на основі якого відбувається вироблення концепту договору як універсального правового явища. Спроби щодо побудови загальної теорії договору відбувалися юристами-теоретиками й раніше, які присвятили свої роботи виробленню саме загальнотеоретичної конструкції договору. Однак, усі вони в цілому базуються на одній схемі теоретичного аналізу. Вони націлені на виявлення загального концепту договору на основі узагальнення його галузевого розуміння, а не на основі виявлення фундаментальних характеристик договору й тих тенденцій, які сприяють посиленню його ролі у сучасному правовому житті. Саме ці дві обставини виділяють теорію правового контрактивізму, якій присвячено це дослідження, й зумовлюють її актуальність як для політичної і правової філософії, так і для галузевої юриспруденції.

Показово, що правовий контрактивізм, будучи загальною теорією правового договору, має вихід на конкретику правового життя суспільства і людини, вивчає безпосередні форми спільної участі суб'єктів права в конструюванні правової реальності, причому на всіх рівнях буття права – від національного та інтегративного до міжнародного і глобального. У цьому зв'язку, на наше переконання, справедливо заявити, що правовий контрактивізм за своєю суттю – феноменологічна теорія. Це визначається тим, що в його центрі стоїть не так поняття, як конкретна річ – договір. Якщо припустити, що в своїй основі правовий контрактивізм має феноменологічну спрямованість, то слід з'ясувати, як він співвідноситься з феноменологією права в цілому. У науковій літературі феноменологію права визначають як теоретико-методологічний напрям філософії права, який досліджує процедури і форми конструювання смислів права, і описує їх вплив на правові процеси [2, с. 7]. У руслі феноменології права типовою є позиція, відповідно до якої «поняття права не стільки відкривається, скільки конструюється» [3, с. 9]. Взагалі, поняття права для феноменології є вторинним. Головне – це безпосередній чуттєвий і раціональний досвід права, його подія [4, с. 12]. Саме тому для правового контрактивізму важливим також є не так концепт договору, а тим паче концепти договору, як безпосередній договірний досвід договору, що дозволить осмислити його за межами, однак з урахуванням наявного теоретичного знання.

Феноменологічний підхід у правознавстві проявляє себе в описі простих ситуацій, з яких складається правове буття: укладення договору, купівля-продаж товару, виконання трудової угоди, дотримання правил дорожнього руху тощо. Саме все це складає, користуючись феноменологічною термінологією, правове буття, в якому всі ми живемо, з його повсякденними речами і думками – правовими явищами (феноменами) і лінгвістичними висловлюваннями, через які вони існують. Саме з позицій феноменології права вдається конструювати такі теоретичні конструкції як правове життя чи правова реальність.

Правові феномени ініціюють правове життя, конструюють його межі та правила. Цей підхід заснований на концепції «життєвого світу»

Е. Гуссерля. Наприклад, І. Д. Невважай пише, що подібно до життєвого світу Гуссерля, правове життя виступає «невідрефлексованим прошарком людського досвіду, який іманентно містить у собі правові феномени, що створюють фундамент для теоретично осмислених, юридично оформлених структур» [5, с. 41]. Наведена цитата переконливо демонструє можливість поєднання в межах юридичного дослідження концептів, пов'язаних із договором, і стрункі, логічно вивірені теоретичні конструкції, які якраз мають отримати своє вираження у теорії правового контрактивізму.

Завдання правового контрактивізму полягає не тільки в розкритті поняття і призначення договору у правовій сфері шляхом його феноменологічного аналізу. Методологічна та пізнавальна база правового контрактивізму, безсумнівно, куди ширша і виходить далеко за межі застосування одного методу, нехай навіть такого, що характеризується широкою релевантністю. Дослідження договорів охоплюють величезний пласт правової реальності, що неминуче веде до використання найрізноманітніших класичних, некласичних та постнекласичних методологій [6]. Феноменологія договору є невід'ємною складовою правового контрактивізму і пропонує сучасний ракурс розгляду договірної проблематики, а феноменологічні основи правового контрактивізму дозволяють представити загальну теорію договору як цілісну систему, що націлена не лише на формування юридичної конструкції договору, яка могла би охопити усі його різновиди, але й на пошук тих основних факторів, що впливають на сприйняття концепту договору у сучасному суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Оборотов Ю. Н. Изменение парадигмы методологии юриспруденции. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». 2013. Вип. XIII. С. 32–40.
2. Пантыкина М. И. А. Райнарх и Н. Н. Алексеев: два проекта феноменологии права. Вестник Гуманитарного института ТГУ. 2010. № 1. С. 7–12.
3. Ветютнев Ю. Ю. Аксиология правовой формы. М.: Юрлитинформ, 2013. 200 с.
4. Стова О. В. Право і час. Харків: Тім Пабліш Груп, 2016. 366 с.
5. Невважай И. Д. Социально-философские основания концепции правовой реальности. Философско-правовая мысль: Альманах. 2002. Вип. 4. С. 38–52.
6. Юдин З. М. Феноменологические основы правового контрактивизма. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 67. С. 153–158.

Ключові слова: правовий контрактивізм, загальна теорія договору, феноменологія контрактивізму, методологія юриспруденції, сучасна юриспруденція.

Ключевые слова: правовой контрактивизм, общая теория договора, феноменология контрактивизма, методология юриспруденции, современная юриспруденция.

Key words: legal contractibility, general theory of contract, phenomenology of contracting, methodology of jurisprudence, modern jurisprudence.